

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

J. W. Goethe a Mariánské Lázně

Příspěvek k poznání lázeňské kultury

Monika Kubizňáková

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filosofická

Katedra filosofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

J. W. Goethe a Mariánské Lázně

Příspěvek k poznání lázeňské kultury

Monika Kubizňáková

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eduard Neupauer, Ph.D.

Katedra filosofie

Fakulta filosofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury

Plzeň, duben 2013

.....

OBSAH

ÚVOD	1
1 ŽIVOT JOHANNA WOLFGANGA GOETHA	4
2 J. W. GOETHE A JEHO CESTY DO MARIÁNSKÝCH LÁZNÍ	12
2.1 Cesta do Mariánských Lázní roku 1821	15
2.2 Cesta do Mariánských Lázní 1822	18
2.3 Cesta do Mariánských Lázní 1823	19
3 JOHANN WOLFGANG GOETHE A VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI V MARIÁNSKÝCH LÁZNÍ	23
4 ULRIKA VON LEVETZOW	26
4.1 Mariánsko-lázeňská elegie	31
ZÁVĚR	334
Resümee	36
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	37
Seznam příloh	39
Přílohy	40

ÚVOD

Napsáním této bakalářské práce jsem dostala neobyčejnou příležitost opětovně vyzdvihnout člověka nesmírného formátu, jehož vliv na budoucí rozvoj započal pár let po založení malého městečka Mariánské Lázně a pokračoval i po jeho smrti.

Za tohoto neobyčejného člověka považuji Johanna Wolfganga von Goetha. Jeho počáteční vliv v právě se rozvíjejících Mariánských Lázních můžeme datovat k začátku 19. století. V té době byl pro mnohé J. W. Goethe již v poslední etapě svého života, ale pro Mariánskolázeňské to byla doba největšího „rozkvětu“ lázeňské kultury a zároveň největšího rozmachu. Díky jeho osobě a jeho významnému společenskému postavení se Mariánské Lázně staly vyhledávaným lázeňským letoviskem nejen pro bohaté úředníky, ale i pro významné umělce, badatele a šlechtu.

Cílem této práce je analyzovat budovatelskou a dalo by se říci i propagační činnost tohoto čiperného a všestranně vzdělaného muže, který miloval Čechy. Konkrétně dával přednost hlavně západním Čechám, jež mu skýtaly nepřeborné množství možností nejen léčby¹, ale i výpravných cest za svými milovanými minerály. Málokdo totiž o tomto muži ví, že své významné funkce ve vedení státu získal právě díky své mineralogické činnosti a dalším přírodovědným znalostem. O tomto mnohaletém zájmu svědčí nepřeborné množství minerálních sbírek² i sbírka sepsaná Güntherem Schmidem čítající 4554 záznamů.³

Tato práce se zaměřuje na hlavní životní mezníky Goethova života, které považuji za zásadní při formulaci jeho povahy. Mezníky, jež jsem vybrala z období mezi jeho prvním nadechnutím, až po jeho poslední vydechnutí, předkládám v první části této

¹ J.W.Goethe v této poslední etapě života trpěl neustálými zdravotními komplikacemi. Také proto si nechal po objevení Mariánských Lázní pravidelně posílat lahve s léčivým Křížovým pramenem, na jehož léčivý účinek až do konce svých dní nedal dopustit.

² Některé ze svých sbírek věnoval opatskému klášteru v Teplé nebo také právě zakládanému (později Národnímu) muzeu v Praze.

³ Schmid, G., Goethe und die Naturwissenschaften, Herausgegeben im Namen der Kaiserlich Leopoldinisch-Carolinisch Deutschen Akademie der Naturforscher von Emil Abderhalten. Halle (Saale) 1940

práce. Čtenáře totiž jistě překvapí, že není nutné, aby narození takového génia, jakým Goethe jistě byl, doprovázely znamení a zázraky. Že průměrné dětství a „jalové“ dospívání, které je tolik podobno většině z nás, vytvořilo někoho jeho velikosti. Celý Goethův život vlastně nebyl ničím významným a přesto si ze všech nepatrných poučení a „životních“ setkání vzal to nejlepší a přetvořil to v „SEBE“. Už tímto přístupem, jenž je doprovázen pílí a osobními cíli, nám může jít příkladem, aniž bychom ho spojovali s Mariánskými Lázněmi.

Druhá část práce se věnuje Goethovým cestám do Mariánských Lázní. Do malého a rychle se rozvíjejícího města Goethe zavítal až po několika letech jeho existence. Město není nijak veliké, přesto je přeplněno živým ruchem, který Goetha naprosto uchvátil. Je nadšen léčivými prameny i lidmi, jež se zasloužili o rozvoj a podobu města. O svém nadšení se pak neváhal zmínit i před několika významnými osobnostmi, které pak na jeho doporučení, stejně jako on sám, zavítaly do prosperujícího městečka na ozdravný pobyt. Dalo by se říci, že se Goethe stal naší živoucí reklamou.

Třetí část se pak věnuje významným lidem. Převážně těm, kteří se zasloužili o založení města a pak těm, jenž zavítali do Mariánských Lázní pouze kvůli osobě Goetha. S mnoha z nich Goethe během svého pobytu u nás navázal nerozlučné a upřímné přátelství, co alespoň formou dopisů přetrvalo až do básnickovy smrti.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na lásku k poslední ženě, jež Goetha uchvátila. „...*Láska se v Goethově díle odráží jako nedílná součást celku, jako jednota věčných protikladů. Básník se vždy cítil přitahován ženskou krásou a půvabem, jež se staly inspirací jeho tvorby. Ve svém nahlížení světa zušlechťuje přírodu a její zákony právě v postavách žen. Goethovým životem jich prošlo mnoho, které ovlivnily jeho literární činnost.*“⁴ Touto poslední ženou byla Ulrika. Příběhy, které se dodnes vypráví o vzájemném vzplanutí, jsou časem trochu přikrášlené, ale jsme za ně rádi. V každém člověku je dle mého názoru kousek romantiky a láska Goetha a Ulriky dodává dodnes Mariánským Lázním nálepku místa, kde se dá prožít cit, po kterém všichni ve skrytu duše stojíme a jenž celý život hledáme.

⁴ NEUPAUER, E. - ERNSTOVÁ, D., *Tradice a Současnost. Týdny J.W.Goetha v Mariánských Lázních*, str. 43

K vytvoření této bakalářské práce jsem použila metodu analýzy dostupných, převážně literárních pramenů.

1 ŽIVOT JOHANNA WOLFGANGA GOETHA

Jeden z nejvýznamnějších německých básníků, prozaiků, dramatiků, historiků umění, právníků, politiků a biologů, Johann Wolfgang von Goethe, se narodil 28. srpna 1749 ve Frankfurtu nad Mohanem.

Není cílem této práce dotýkat se politických dějin druhé poloviny 18. století a 1. poloviny století devatenáctého, jejichž nejvýznamnější mezníky jako prusko - rakouská slezská válka, která nakonec přerostla v celosvětový konflikt v sedmileté válce, definitivní zakotvení mocného pruského království Fridricha II⁵. mezi světovými velmocemi a především francouzská revoluce a napoleonské války (francouzská revoluce Goetha nadchla) měly samozřejmě vliv na Goethovo mládí i dospělost, za povšimnutí však stojí změny v kulturním ovzduší Goethovy doby.

Již v první polovině 18. století vzniká v některých zemích odpor proti baroku a rokoku, množí se hlasy kritizující baroko jako pokřivený styl, který postrádá kázeň, rokoko je často přímo označováno jako směr úpadkový. O to větší pozornost se znovu zaměřuje na kulturní dědictví antiky. Kromě památek římských vyvolává stále větší zájem starověké Řecko, Egypt a další oblasti. V polovině 18. století tedy nastupuje novoklasicismus.

Myšlenkovým zdrojem nového kulturního směru bylo studium antické kultury. Obdivován byl přísný a pevný řád antického stavitelství, inspiraci poskytlo nejedno dílo starověkých sochařů (Goethe se seznámil s antikou při své návštěvě Říma a Sicílie a pokládal ji za vrchol kultury, starověké Řecko považoval za nedostižný vzor). Malíři vzhledem k málu dochovaných antických památek hledali zdroj inspirace i u mistrů renesance, především v díle Raffaelově⁶. Nástup klasicismu v 18. století

⁵ Fridrich II. (1712 – 1786) pruský král od roku 1740, byl nazýván též Veliký

⁶ Raffael, vlastním jménem Raffaello Santi (1483-1520) - italský malíř a architekt

nezasáhl však jen oblast stavitelství či výtvarného umění. Nové podněty a proudy se také objevují v literatuře, dramatu i hudbě.

V některých zemích střední a severní Evropy přináší polovina 18. století velký rozmach národní kultury. V tomto období došlo ve většině zemí ke svržení francouzské umělecké a intelektuální nadřazenosti oživením a rozmachem národního ducha. Francouzům byl vytýkán suchý racionalismus, povrchnost a skepticismus. V Německu bylo útočeno na francouzskou literaturu a bylo poukazováno na přednosti německého jazyka. Počátky zrodu skutečně národní kultury bývají spojovány s tzv. obdobím Bouře a vzdoru (Sturm und Drang), které trvalo zhruba od poloviny šedesátých do poloviny osmdesátých let 18. století. Hnutí Sturm und Drang bylo zaměřené proti kultu rozumu, popíralo univerzální normy a oživovalo ideály německého středověku. Mluvčím a teoretikem této nové vlny byl především Johann Gottfried Herder⁷, jehož podnět ke sběratelství lidové slovesnosti došel odezvy v mnoha evropských zemích. Významnou postavou byl i Friedrich Gottlieb Klopstock⁸. Vydání prvních tří zpěvů jeho Mesiáše v roce 1748 je považováno za mezník ve vývoji německé poezie. V této době se dostávají do popředí i dva velikáni a budoucí přátelé, kteří silně ovlivnili světovou literaturu - Friedrich Schiller⁹ a především Johann Wolfgang Goethe.

Goethe byl mnohostranným géniem a skutečně největším zjevem německé literatury své doby. Vytvořil díla, která patří k nejlepším výsledkům německé literatury v období klasicismu (nesmrtelné drama Faust), na druhé straně již jeho Utrpení mladého Werthera z roku 1774 bývá pokládáno za jeden z prvních projevů raného romantismu. Goethe se stal díky svému dílu spojovacím článkem mezi literaturou 18. a 19. století. Působil jako vzor, opora i zdroj inspirace umělcům dalších a dalších generací. Tito umělci předělu dvou epoch ukázali směr a cíle, které sledovali spisovatelé, básníci, hudebníci, malíři a architekti dalších pokolení.

⁷ Herder Johann Gottfried von (1744-1803) - německý filosof

⁸ Klopstock Friedrich Gottlieb (1724-1803) - německý básník

⁹ Friedrich Schiller (1759 – 1805) – německý dramatik

Právě proto, že Johann Wolfgang von Goethe vyrostl během svého života v tak ohromného „velikána“, stojí jistě zato trochu podrobněji prozkoumat jeho počáteční krůčky životem. Mnoho lidí by se totiž mohlo domnívat, že Goethe pocházel jistě z nějaké významné, možná i šlechtické rodiny. A tudíž se nebylo čemu divit, že jeho život byl tak kreativní a plodný v myšlenkách. Opak je však pravdou. Všechny vlivy a moc si v životě musel vydobýt sám.

Goethův rodokmen je plný kovářů a rovněž dámského krejčího z otcovy strany a také z matčiny strany se objevují řezníci, právníci a vinaři. Přesto díky své šikovnosti byli schopni nashromáždit jmění, kterým Goethovým rodičů – Johannu Casparu Goethemu a Kateřině Alžbětě rozené Textorové i Goethovi samotnému malinko usnadnilo vstup k prestižní společnosti.

Samotný životní příběh Johanna Wolfganga von Goetha začal bojem o přežití. Jeho první chvílky na tomto světě byly hned po porodu velmi nejisté. Což dokladuje i následující úryvek: *„Porod byl těžký, trval 3 dny. Goethe přišel na svět téměř bez života, „úplně černý“, jak později vyprávěla matka, to znamená, že ve skutečnosti byl asi modrý, jak se nemohl rozdýchat a pro poruchu krevního oběhu; medicínské označení zní asfyxie. Lékař při porodu nebyl, jenom porodní bába, prý nešikovná, a babička. Stála za závěsy postele, kterou bylo možno zatáhnout modře kostkovanými záclonami. Třepaly dítětem, třely mu vínem srdeční krajinu. „Radovaná, on žije!“ zvolala stará paní, když dítě otevřelo oči, velmi velké, tmavohnědé, téměř černé oči“¹⁰*

Po tomto nejistém začátku, jenž se datuje k 28. srpnu 1749 ve Frankfurtu nad Mohanem, však již nebyly další Goethovy chvílky prvních dnů života ničím výrazné. Při křtu v blízkých dnech dostal jméno po svém dědečkovi z matčiny strany, Johannu Wolfgangu Textorovi, váženém právníkovi.

V době dospívání se také nedal nazvat zázračným dítětem, i když je pravdou, že učení mu nikdy nečinilo potíže. Hlavně miloval, když do učení mohl zapojit i hravost.

¹⁰ FRIEDENTHAL, R., Goethe. Jeho život a jeho doba, str. 7

Tento názor ho provázel po celý život, což můžeme doložit na jeho řeči, kterou pronesl v již dosti pozdním věku. *„Jen neprovozovat nic jako profesi! To je mi protivné. Všechno, co dovedu, chci provozovat jako hru, jak mi to právě přijde a pokud mě to baví. Tak jsem si ve svém mládí hrál neuvědoměle; tak chci uvědoměle pokračovat po zbytek života.“*¹¹

Možná právě díky tomuto, v té době nezvyklému přístupu, měl Goethe jako jeden z mála opravdu široký záběr ve svém vzdělání, což mu v budoucnu pomohlo uplatnit své znalosti na významném pracovním postu ve Výmaru.

Ačkoliv by se dal jeho přístup k učení považovat za chaotický a nesystematický, rozhodně se Goethovi nedala vytknout jeho pečlivost. Tu můžeme pozorovat hlavně na jeho úhledném rukopisu, například na jediném zachovaném listu z *Werthera*. Přestože bylo patrné, že autor byl pln citů a vášní, jeho rukopis nejevil jedinou známku rozechvění. A tak na tom byly všechny texty, které prošly Goethovými rukama. Jedinou slabinou v psaní byl ovšem pravopis a interpunkce. Toto obé mohl v pozdějším věku prostě jen přenechat svým pomocníkům v kanceláři.

Přestože Goethe během svého dětství nijak básnický ne vynikal, měl alespoň možnost se s jedním zázračným dítětem setkat. K seznámení došlo 18. srpna 1763, kdy ve Frankfurtu právě vystupoval sedmiletý Mozart.¹²

Samozřejmě, že Mozart nebyl jediný, s kým se měl Goethe tu čest potkat. Vlastně si díky těmto setkáním s výjimečnými učinil jeden ze svých zajímavých názorů, o který se podělil v rozhovoru s Eckermannem. *„Víte však, co si o tom myslím? – Člověk musí zase být zničen! Každý neobyčejný člověk má jisté poslání, jež je povolán splnit. Jestliže je splnil, pak není již na zemi potřebný v této podobě a Prozřetelnost ho použije zase k něčemu jinému....“*¹³

Další Goethovou životní etapou byla studia v Lipsku, jež započala v říjnu 1765. Prvotním záměrem zde měla být studia práv, ale ve skutečnosti šlo spíše o studium

¹¹ FRIEDENTHAL, R., Goethe. Jeho život a jeho doba, str. 21

¹² Goethovi bylo při prvotním setkání s Mozartem čtrnáct let.

¹³ FRIEDENTHAL, R., Goethe. Jeho život a jeho doba, str. 38

života. Z malého města přešel rovnou do „malé Paříže“. Lidé zde jinak mluvili i se jinak oblékali. Místní se na Goetha začali v mnoha ohledech povyšovat a posmívat se mu. To si však prý chlapec nenechal líbit a od základu překopal nejen svůj šatník, ale i svou mluvu.

Velké štěstí měl jistě Goethe i v tom, že jeho rádcem se stal Gellert.¹⁴ Ten korigoval jak Goethův rukopis, tak i styl. Navíc mu dal pár dobrých rad, které si Goethe okamžitě vyzkoušel na sobě i na své sestře: „*piš své dopisy na přeložený list a já ti napíšu hned vedle odpověď a kritiku. Ale nedej si pomáhat od otce, to není k ničemu. Chci vidět, jak Ty píšeš. Ted' tedy začnu. Zapamatuj si tohle: „Piš jen tak, jak bys mluvila, a napíšeš dobrý dopis.“*¹⁵.

Goethovy první známky básnické fantazie přicházely se zájmem o něžné pohlaví. Každou ženu, o níž se zmínila Goethova sestra nebo jeho přátelé, již platonicky miloval. V tomto období vznikaly první milostné dopisy, na nichž byl patrný wertherovský styl.

Další osobou, jež Goetha jistě ovlivnila, byl i malíř Adam Oeser.¹⁶ Díky němu v sobě dle vlastních slov lépe roznítil vznikajícího básníka a filosofa. Ve svém dopise psaném po opětovném návratu do Frankfurtu věnuje Oeserovi i následující slova: „*Záliba, kterou mám ve všem krásném, své znalosti, své poznatky a názory, což jsem to všechno nezískal od Vás?*“¹⁷

Jak je vidět, Goethe se velmi angažoval v mnoha oblastech dění, jen samotná studia práv, na které byl původně vyslán, zanedbával. Musel tedy zakročit Goethův otec a donutil syna k napsání závěrečné práce. Tato doktorandská práce měla však mnoho nedostatků a byla odmítnuta. Proto Goethe začal pracovat na náhradní práci. Ta mu nepřinesla titul doktora, ale pouhého licenciáta. Tím se sebevědomý Goethe nenechal vyvést z míry. Titul licenciát považoval za velmi podobný. Proto se pod své

¹⁴ Christian Fürchtegott Gellert (1715-1769)- německý básník a spisovatel. V Goethově době měl mezinárodní uznání. Jeho bajky byly přeloženy do mnoha světových jazyků.

¹⁵ FRIEDENTHAL, R., Goethe. Jeho život a jeho doba, str. 45. Jedna z Gelerových rad, jak dobře psát dopisy.

¹⁶ Adam Friedrich Oeser (1717-1799) – rakouský německý malíř, jeden z hlavních představitelů a iniciátorů klasicismu.

¹⁷ FRIEDENTHAL, R., Goethe. Jeho život a jeho doba, str. 51

prvotiny podepisoval s titulem doktora. Získaná kariéra doktora práv neměla dlouhé trvání a asi po třiceti procesech končí mladý Goethe s právníčinou úplně.

Jeho opravdový kariérový postup zařídil až vévoda Karel August¹⁸, když jmenoval Goetha za člena čtyřčlenné Tajné rady, což byla v té době nejvyšší státní instance. Přestože proti tomuto jmenování byl hlavní ministr von Fritsch, sám vévoda si své rozhodnutí prosadil následovně: „...*Goethe je však poctivý a má neobyčejně dobré a citlivé srdce; nejenom já, ale i moudří mužové mi přejí štěstí, že ho mám. Jeho hlava i génius jsou známy; sám uznáte, že muž jako tento by nevydržel nudnou a mechanickou práci, to jest sloužit od píky v zemském kolegiu. Nevyužit geniálního muže na tom místě, kde může uplatnit své mimořádné schopnosti, znamená ho zneužít...*“¹⁹ Svých slov vévoda jistě nelitoval. Goethe se za ta léta, kdy spolu společně diskutovali a rozhodovali, několikrát prokázal svou oddanost a nadšení pro práci. Za své snažení byl v budoucnu i opětovně několikrát povýšen. V roce 1779 je jmenován tajným radou a v roce 1804 dokonce Excelencí a státním ministrem.

Jak už bylo v úvodu této kapitoly řečeno, Goethe nebyl pouze politicky aktivní. Jeho hlavní spektrum se týkalo i pisatelské činnosti. Rozsáhlost jeho děl přímo bere dech. Pod jeho jménem nalezneme poezii, dramata, romány, novely, ódy, žurnalistické sloupky i díla přírodovědná.

Goethe zasahoval snad do každé myslitelné části života, na což jasně poukazuje dopis Herdera svému příteli Hamannovi: (Goethe) „*Je teď tedy skutečným tajným radou, presidentem komory, presidentem válečného kolegia, dozorce nad výstavbou až po stavbu cest, přitom také directeur des plaisirs, dvorním básníkem, autorem krásných oslavných děl, dvorních oper, baletů, redutních průvodů, věnování, uměleckých děl etc., ředitelem malířské školy, kde měl přes zimu přednášky o osteologii, všude je sám prvním aktérem, tanečníkem, zkrátka je faktorem Výmarska, a bude-li si přát Bůh, i majordomem veškerých ernestinských rodin, kam chodí, aby ho vzývali. Udělali ho baronem a ohlásí mu tento titul na jeho narozeniny. Přestěhoval se ze své zahrady do města a vede šlechtický dům, pořádá čtenářské*

¹⁸ Karl August (1758-1828)- sasko-výmarský velkovévoda, pokoušel se stmelit roztroušené německé státečky ve velkou říši pod vedením Pruska

¹⁹ FRIEDENTHAL, R., Goethe. Jeho život a jeho doba, str. 222

*společnosti, které se brzy promění v spolky, etc. etc. Při tom všem jde vláda podle svého...*²⁰

Tento dopis dokazuje, že byl mužem, který byl ve své době i v budoucnosti považován za největší postavu novějších dějin. Sám o sobě řekl, že si život neusnadnil a v polovině života psal Schillerovi: „*Můj život není toho druhu, že by se mi naskytovalo . . . nevytoužené a nedobyté štěstí*“²¹

Díky svému postavení je Goethe i velkou část svého života na cestách v zahraničí. Ať již kvůli povinnostem či jen tak za zábavou. Pokud bychom měli vyjádřit Goethovu oblibu konkrétních krajin, mohli bychom ji přepočítat na dny, které Goethe v těchto místech strávil. Nejvíce si oblíbil Čechy. Druhá země v pořadí jeho oblíbenosti byla Itálie, ta nám co do počtu dní strávených dané zemi, opravdu šlapala na paty.

V milované Itálii si Goethe užíval života obyčejného umělce. Ubytoval se v prostém nájemním bytě jako malíř. Zde maloval, snil, psal a toulal se po krajině. Prý se zde cítil jako by byl doma. Zato v jeho rodné zemi sám sebe považoval za „vyhnance“. Ani toto tvrzení však není úplně pravdivé. Poté, co si v Itálii načerpal síly, už potřeboval ruch ostatních států a domoviny.

Jeho láska k antice se ve vytouženém městě Římě probudila naplno. Na svých toulkách městem míjel architektonické památky, kde rozjímal před mnoha lety i jeho antičtí myslitelé. Vedle těchto trosek se nemohl vyhnout myšlenkám na zašlou slávu Říma. Vnímal lhostejnost lidí k vraždám, násilí i prostituci. V tomto městě začal Goethe jinak vidět, cítit, objevovat a tvořit si ideál, který si ve svém smýšlení ponechal již navždy. Našel zde svou pravdu a pohodu, což byl pocit, s kterým se zatím v opravdovém smyslu nesešel.

Itálie znamenala pro Goetha opravdový osobnostní rozvoj. A možná právě zde se Goethe stal zastáncem zajímavého názoru, který se týká charakteru lidí. „*Když vnímáme lidi takové, jací ve skutečnosti jsou, činíme je horšími, když s nimi ale*

²⁰ FRIEDENTHAL, R., Goethe. Jeho život a jeho doba, str. 263-264

²¹ LUDWIG, E., *Goethe I*, str. 10

jednáme tak, jakými by mohli být, přivedeme je tam, kam až se dostat mohou.“²²Tato proměna jde dle jeho názoru jen díky umění. Díky tomu dokonce považuje umění za společenskou nutnost.

Jistě by se dalo nalézt ještě mnoho dalších zajímavých zážitků a setkání s ženami, jež provázely Goetha životem, přesto je přejdeme a podíváme se na poslední dny tohoto slavného básníka.

Goethova smrt nastala 22. března 1832 ve svém domě ve Výmaru. Průběh jeho nemoci byl velmi těžký, přesto se Goethe při sebemenších náznacích zlepšení svého zdravotního stavu snažil přesvědčit své okolí, že se z toho dostane. Obzvláštní důraz kladl na jaro. V tomto období se nejvíce domníval, že probouzející se příroda mu pomůže jeho boj s nemocí vyhrát. A snad také doufal v další letní cestu do Čech, kde se doléčí.

Ničeho takového se však nedočkal. V trýznivých bolestech, které postupně putovaly celým básnickovým tělem, nakonec umírá ve stejnou hodinu, v kterou se i narodil.

Ještě než zavře oči naposled, sní: *„Pohled’ na tu krásnou ženskou hlavu – s černými kadeřemi – v nádherném koloritu – na temném pozadí.*“²³ Jak už bylo dříve řečeno, Goethovou hlavní inspirací k psaní byly po celý jeho život ženy. A snad ta poslední, kterou si vysnil před smrtí, ho inspirovala k posledním veršům, které však už ve své hlavě slyšel jen on sám.

Zesláblý nemocí již nemohl mluvit, a tak alespoň zdvihl ruce, jak byl zvyklý při svém diktování. Poslední rozeznatelné písmeno namaloval na pokrývku. Tímto písmenem je W. *„Můžeme je vykládat jako počáteční písmeno jeho vlastního jména Wolfgang nebo ve smyslu jeho posledních velkých myšlenek o světové literatuře a vzájemném porozumění lidstva jako Welt, svět.*“²⁴ Ať toto písmeno znamenalo cokoliv, byl Goethe opravdovým „Velikánem“, co svou práci miloval až do posledního dechu.

²² NEUPAUER, E. - ERNSTOVÁ, D., *Tradice a Současnost. Týdny J.W.Goetha v Mariánských Lázních*, str.43. Původní citace z Goethe, J., W., *Vilém Maister léta učednická*.

²³ FRIEDENTHAL, R., Goethe. Jeho život a jeho doba, str. 712

²⁴ Tamtéž, str. 713

A jak ho vnímali jeho současníci? Sám Nietzsche ve své knize se o Goethovi zmiňuje: „(§49)Goethe – událost nikterak německá, nýbrž evropská: velkolepý pokus o překonání osmnáctého století návratem k přírodě, vystoupením k přirozenosti renaissance, jakési sebezpřekonání tohoto století. – Měl v sobě jeho nejsilnější pudy: citlivost, idolatrii přírody, antihistorické, idealistní, nereálné a revoluční... Vzal na pomoc dějiny, přírodovědu, antiku, rovněž Spinozu, hlavně praktickou činnost; obklopil se samými uzavřenými obzory; neodloučil se od života, postavil se do něho; nebyl malomyslný a vzal na sebe, nad sebe, do sebe, co jen bylo možno. Co chtěl, byla totalita; potíral oddělování rozumu, smyslnosti, citu, vůle (hlásané v nanejvýš odstrašující scholastice Kantem, protichůdcem Goethovým), zdisciplinoval se v celistvosti, stvořil se... Goethe byl uprostřed století, nereálně smýšlejícího, přesvědčeným realistou... Goethe zkoncipoval silného, velice vzdělaného, ve všech tělesnostech zručného, sebe ovládajícího, k sobě uctivého člověka, jenž smí si dopřátí celý rozsah a bohatství přirozenosti, jenž je dosti silný pro tuto svobodu; člověka, snášlivého ne ze slabosti, nýbrž ze síly, poněvadž dovede toho, čím by průměrná povaha zahynula, užiti ještě ve svůj prospěch...(§50)Mohlo by se říci, že devatenácté století v jistém smyslu také domohlo se všeho, čeho se Goethe domohl jako osoba: universálnosti v chápání, ve schvalování, připouštění kohokoli k sobě, smělého realismu, úcty ke všemu skutečnému...“²⁵

2 J. W. GOETHE A JEHO CESTY DO MARIÁNSKÝCH LÁZNÍ

„Goethova osobnost se v Čechách těší velké úctě. Tu mu prokazoval i první československý prezident T.G.Masaryk, který básníka charakterizoval slovy: „Goethova osobnost byla ta, která nerozdělovala, nýbrž spojovala. Byl všestranný, otevřený, nadnárodní, všechny obory lidského myšlení ho zajímaly, byl mezi prvými Evropany“...“²⁶

²⁵ NEUPAUER, E. - ERNSTOVÁ, D., *Tradice a Současnost. Týdny J.W.Goetha v Mariánských Lázních*, str. 23, Původní citace z Nietzsche, F.: *Soumrak model / Duševní aristokratismus / O životě a umění.*, str. 77-78

²⁶ Tamtéž, str.52

Goethe strávil v Čechách opravdu mnoho dní. Čechy jsou na to také právem pyšni a hrdě se hlásají o tento projev oddanosti ze strany Goetha. Nejvíce se tím však mohou pyšnit západočeské lázně. Konkrétně mám na mysli Mariánské Lázně, které si Goethe velmi oblíbil. Pomohl zpřístupnit malé nepříliš známé lázně a také zde zároveň prožil své poslední milostné vzplanutí.

„Goethe a Čechy – byl dlouhodobý a pro obě strany velmi prospěšný vztah. Goethovy opakované pobyty v Čechách, které od roku 1785 čítají na 1114 dní, byly na základě Goethovy korespondence a osobních zápisků v jeho denících různými literárními historiky od druhé poloviny 19. století mnohokrát popisovány a zveřejňovány. Nejen různá literární pojednání a životopisné knihy byly vydány širokému publiku a Goethovým příznivcům a obdivovatelům byly také představeny mnohé výstavy, pojednávající o vztahu tohoto polyhistorika k Čechám.“²⁷

Historicky opravdu první rok, kdy se Goethe dozvěděl o maličkých lázničkách v oblasti plně léčivých kyselic, je rok 1811. Tuto informaci mu podal ašský poštovník Johann George Langheinrich následujícím způsobem: *„Mezi Planou a Teplou, v místě u obce Úšovic, ke staré Teplé náleží, se nachází zvláštní pramen, zřejmě sirnatý, proto je lidmi obecně nazýván Smradloch nebo Smradlavý.“²⁸* Tomuto prameni se také říká Křížový.

Na první zmínku z roku 1811 však Goethe nijak nereagoval. To co ho rozhoupalo, byl až o mnoho let pozdější rozhovor v Karlových Varech. *„Podrobnosti o existenci nových lázní, které se nacházely v blízkém okolí, se básník dozvěděl během loňského²⁹ pobytu v Karlových Varech od svých přátel, Prof. Berendse a Prof. Dittricha.“³⁰* Po tomto rozhovoru se totiž Goethe rozhodl, že stále více zmiňované lázně příští rok navštíví.

²⁷ NEUPAUER, E. - ERNSTOVÁ, D., *Tradice a Současnost. Týdny J.W.Goetha v Mariánských Lázních*, str.45

²⁸ Tamtéž, str.45

²⁹ Během loňského pobytu se myslí rok 1819.

³⁰ NEUPAUER, E. - ERNSTOVÁ, D., *Tradice a Současnost. Týdny J.W.Goetha v Mariánských Lázních*, str.45

Goethe se dle dochovaných záznamů objevil v Mariánských Lázních celkem čtyřikrát. Z toho jsou významné především návštěvy roku 1821, 1822 a roku 1823, kterým věnuji následující kapitoly.

Historicky první, avšak jednodenní návštěva, proběhla již roku 1820. Na jaře tohoto roku se totiž Goethe vyskytoval v Chebu na návštěvě u sběratele Husse. Také při této příležitosti navázal vztah s pozdějším nerozlučným přítelem, policejním radou Josefem Sebastianem Grünerem³¹. S tímto mužem ho spojoval zájem o přírodní vědy. Proto i jejich rozhovor se točil kolem právě vznikajících Mariánských Lázní, do kterých také v následujících dnech vyrazil.

Na svou první cestu do Mariánských Lázní se vydal 27.dubna 1820. Musel vyrazit již brzy ráno, jelikož cesta byla daleká³² a pro Goetha v jeho věku musela být i únavná. Přesto ve svých denících uvádí, že vedla „po většinou dobrých a rovných cestách“.

Na uvítanou mu v Mariánských Lázních přispěchali hlavní představitelé obce, lázeňský lékař Karel Josef Heidler³³, lázeňský inspektor, tepelský premonstrát Vendelín Gradl i zahradní architekt Václav Skalník.

Jedny z jeho prvních psaných slov, o které se podělil v dopise svému příteli Zelterovi, jsou: *„Případá mi, jako bych se nacházel v severoamerických lesích, kde se město postaví za pouhé 3 roky. Plán je šťastný a potěšitelný, provádění přesné, řemeslníci činní, dozor přísný a obezřetný. Domy hotové i rozestavěné – některé již po střechu, jiné teprve v základech, vše je živoucí a v pohybu (...)*“³⁴

Jak je z úryvku patrné, Mariánské Lázně na Goetha udělaly opravdu fantastický dojem. A to nejen městečko samo, ale i jeho obyvatelé, jak sám Goethe poznamenává: *„(...) Architekt a zahradník rozumějí svému řemeslu a pracují svobodomyšlně. Neptají se, jak terén vypadá, ale jak by vypadat měl (...)* Pokácené

³¹ Joseph Sebastian Grüner (1780 – 1864) právník, inspektor a chebský historik (psal o lidu rodného kraje, o jeho zvycích, obyčejích a krocích)

³² V té době se do Mariánských Lázní jelo skrz Dolní Žandov a Hleďsebi.

³³ Karel Josef Haidler mu daroval k této příležitosti jeden kus minerálu wawelit a přislíbil další. Toto setkání můžeme opět dokladovat ze zápisků z Goethova deníku.

³⁴ NEUPAUER, E. - ERNSTOVÁ, D., *Tradice a Současnost. Týdny J.W.Goetha v Mariánských Lázních*, str. 46

*smrky se zpracovávají na roubení, roztříštěné žulové skály stávají se zdmi a vše se spojuje sotva vychladlými cihlami. Na dalším místě pracují štukatéři a malíři z Prahy pilně a precizně (...) Vše probíhá neuvěřitelně rychle.*³⁵

Díky tomuto prvnímu dojmu, jenž byl tak silný, strávil Goethe své následující tři roky v Mariánských Lázních. Zmíněné 3 roky patřily mimochodem k posledním lázeňským pobytům v Čechách, protože po posledním pobytu roku 1823 z Mariánských Lázní zamířil přímo do Karlových Varů.

V Karlových Varech pak ještě v dozvuku vzpomínek na Mariánské Lázně, studoval *Popis minerálních pramenů u Mariánských Lázní* (Beschreibung der Mineralquellen zu Marienbad) doktora Johanna Josepha Nehra. Zároveň poslal pár vzorků minerální vody do Jeny profesoru chemie Döbereinerovi a následně pak o příznivých výsledcích zkoumání informoval dr. Heidlera.

V následujících měsících si pak sám naordinoval pitnou kúru tohoto pramene díky dovážení minerální vody až do svého domu ve Výmaru. Vlastně až do posledního svého dne nedal na „zázračný“ pramen dopustit a stal se tak živoucí reklamou pro Mariánské Lázně.

2.1 Cesta do Mariánských Lázní roku 1821

Ačkoliv byl původní plán Goetha rozdělit svůj pobyt v Čechách roku 1821 mezi tři lázně: Františkovy Lázně, Mariánské Lázně a Karlovy Vary, skutečnost dopadla jinak. Pár dní před svým odjezdem se potká s dr. Rehbeinem. Ten se právě vrátil z Mariánských Lázní a městečko vylíčil tak příznivě, že se Goethe rozhodl podstoupit svou léčbu výhradně na tomto místě plném rozkvětu a kypícím životem.

Během svého pobytu v Čechách roku 1821 strávil Goethe celých 49 dní v okolí Mariánských Lázní. Přesněji se pohyboval od 29. července až do 25. srpna

³⁵ NEUPAUER, E. - ERNSTOVÁ, D., *Tradice a Současnost. Týdny J.W.Goetha v Mariánských Lázních*, str. 46

v Mariánských Lázních a jeho blízkém okolí a zbývajících 19 dní v Čechách se pohyboval v Chebu.

„Dva dny trvala tehdy cesta z Výmaru do Chebu, kde Goethe udělal jako obvykle svoji první zastávku. Do Mariánských Lázní dorazil básník 29. července a ubytoval se v právě dostavěném domě zvaném Klebelsbergův palác, ve které trávila letní dny také paní Amelie von Lewetzow se svými třemi dcerami Ulrikou, Amelií a Bertou.“³⁶

Z Goethových deníků vyplývá, že díky svému místu ubytování trávil mnoho času s rodinou von Levezow. Nebylo proto divu, že dcery paní Amelie von Lewetzow brával Goethe často na procházky, či s nimi trávil svůj ostatní volný čas.

Nejstarší dceři mladé baronese Ulrice bylo teprve 17 let a měla za sebou studium ve Štrasburku. O básníkovi jménem Goethe ani o jeho literární konkurenci neměla vůbec žádné povědomí a tak jí Goethe otevřel alespoň částečně brány tehdejších literátů. Snažil se v Ulrice i jejich sestřích vzbudit zájem o mineralogii. Zde však příliš opěťovaného zájmu nenachází, proto jí místo minerálů začal nosit jiné malé pozornosti, jako například čokoláda či květina.

Ulrika v Goethovi ovšem po celý jeho pobyt viděla jen milého starého pána, který jí vypráví o kamenech, a který jí předčítá ze svých básní, jí do té doby neznámých. Vůbec v Goethově chování ani náznakem nezpozorovala známky nápadnického zájmu. A vlastně ani sám Goethe v mladičké Ulrice neviděl nic jiného než roztomilou dívku na prahu života, v jejíž přítomnosti se cítí dobře. Něco jako vztah strýce a neteře. Láska, či snad pouze vřelejší cit se z tohoto nenápadného vztahu vyklubala až při následujících básnickových pobytech.

Díky nepříznivému počasí, které tento rok po většinu Goethova pobytu panovalo, se však čile vyvíjel společenský život. Neustálý kolotoč plesů, hudebních přestavení a nejrůznějších společenských her.

³⁶ NEUPAUER, E. - ERNSTOVÁ, D., *Tradice a Současnost. Týdny J.W.Goetha v Mariánských Lázních*, str. 47

V Klebelsbergově paláci i na svých toulkách městem se setkával s významnou společností. Například s ruským velkoknížetem Michaelem, knížetem Maxmiliánem Thurn-Taxisem, s „flétnistou Sedlaczkem z Prahy“ a s mnoha dalšími.

Když počasí dovolilo, věnoval se Goethe své další vášni – a to mineralogii. *„Výsledkem jeho bádání byla rozsáhlá stať v německy psané knize doktora Heidlera: „Mariánské Lázně se zvláštním zřetelem na geologii“. Později byla na základě tohoto výzkumu zhotovena první geologická mapa mariánských Lázní a okolí.“³⁷*

Při tomto svém pobytu neopomněl Goethe ani návštěvu tepelského kláštera. Ta se uskutečnila 21. srpna. Po prohlídce celého kláštera včetně kabinetu uměleckých předmětů a bohaté hostině se opět vydal zpět do Mariánských Lázní. Cestou si neopomněl nasbírat pár zajímavých minerálů, které po svém návratu roztřídil a odeslal do Výmaru. Po dlouhém dni si o této návštěvě učinil i poznámku do svého deníku:

„(...) Světle vymalované sály; velká společnost z Mariánských lázní dorazila; těšíme se dobrému počasí. Skvělá tabule; rozmluva s oproti mně sedícím prelátem o duchovních a světských záležitostech. Po kávě opakovaná prohlídka přívětivé budovy kláštera (...)“³⁸

Jeho první z delších pobytů v Mariánských Lázních skončil 25. srpna. Od té doby posledních 19 dní v Čechách trávil v Chebu u „Zlatého slunce“ a občasně vyrážel do nedalekých Františkových Lázní, údolí Ohře, Hazlova a Libé.

V tomto období hrály důležitou roli hlavně vzpomínky Grünera, který při tomto pobytu utužil vztah se samotným Goethem. Grüner Goetha postupně dostal do aktuální politické problematiky a pomáhal mu s prohlubujícím zájmem o české dějiny, český jazyk i gramatiku. Za pomoci *Učebnice českého jazyka pro Němce*³⁹ si založil česko-německý slovníček.

³⁷ NEUPAUER, E. - ERNSTOVÁ, D., *Tradice a Současnost. Týdny J.W.Goetha v Mariánských Lázních*, str. 48

³⁸ Tamtéž, str.48

³⁹ Knihu vydal Karel Ignác Thám a vydal i Václav Hanka

2.2 Cesta do Mariánských Lázní 1822

V pořadí třetí, avšak zase o něco delší pobyt v Mariánských Lázních, Chebu a okolí trval tentokrát 70 dní. Interval začal již 18. června a skončil 26. srpna.

Dne 18. června dorazil Goethe do Chebu a bez delšího zdržení ještě tento den pokračoval do Mariánských Lázní. Dle kurlistu bylo na první pohled jasné, že se Mariánské Lázně stávali rok od roku populárnější a získávali stále větší vážnost a oblíbenost.⁴⁰

Tato oblíbenost se dala dokladovat i na společenském rozložení návštěvníků. Do Mariánských Lázní se totiž v mnohem vyšší míře, nežli předtím, začala sjíždět spousta knížat, hrabat a baronů ze všech koutů světa. A všichni měli očividný zájem o seznámení se se světoznámým básníkem. Jednu pro obě strany výhodnou známost navázal Goethe například s hrabětem Kašparem Šternberkem.

Nevznikali tu však pouze jen nové známosti, ale docházelo zde i k utužování již navázaných vztahů. Třeba právě s páterem Zauperem. S ním si totiž Goethe dopisoval až do svých posledních dní a i díky němu měl po celou dobu aktuální zprávy z celého našeho kraje.

Samozřejmě se při tomto pobytu soustavně věnoval i své drahé přírodovědě. Založil *Soupis hornin a žil, jež se vyskytují v okolí Mariánských Lázní*. Aby lépe porozuměl dané problematice, nadále pokračoval i ve studiích českého zeměpisu a dějepisu.

Při svém pobytu dal dohromady 3 soubory mariánskolázeňských kamenů. Každý obsahoval více než sto kusů. Ani jednu z těchto sbírek si však neponechal. První věnoval hraběti Šternberku a jeho pražskému Národnímu Muzeu, druhou obdaroval dr. Heidlera a třetí putovala při následné návštěvě do tepelského kláštera.

⁴⁰ Kurlisty udávají, že sezónu roku 1822 navštívilo 753 partají. Což bylo o 148 partají více než v roce 1821.

O této opětovné návštěvě kláštera si zapsal i poznámku do svého deníku: „V 10 hodin s klášterním lékařem, dr. Fideliem Scheuem do Teplé. Zajímavý rozhovor o regionálních pohledech. Milé přijetí panem prelátem, velká společnost, dobré jídlo a víno. Rozpravy o klášterních poměrech (...)“

O ostatním každodenním dění jako byly koupele, pravidelný pitný režim či ubytování a stravě se zmiňoval takto: „Ostatní práce postupují zvolna. Protože dvakrát denně piji, každý čtvrtý den беру koupel, dostává se organismu, jemuž přece už duch tak zcela nevládne, popudů a otřesů; pročež také musím dobrými okamžiky šetřit. Bydlím stejně krásně, ba krásněji než loni, neboť zároveň používám altán, který by byl svou polohou nedocenitelný, ale jelikož v něm táhne, je skoro nepoužitelný“⁴¹

Vesměs opět pobyt v Mariánských Lázních roku 1822 prožil Goethe v čilém společenském ruchu a dobré náladě, kterou mu nemohlo zhatit ani pár opětovně nevlídných dní proměnlivého počasí.

24. července odjel Goethe do Chebu, kde prožil zbytek svého pobytu. Ve společnosti Grünera podnikl několik výletů. Za zmínku stojí jistě cesta do Dolnice, kde bylo naleziště zkamenělin a opětovná cesta na Komorní Hůrku do oblasti, kde byla v dávné minulosti sopečná činnost. A jistě i výlet kousek za hranice Čech na Seeberg či do Waldsassenu.

Z tohoto pobytu v Čechách byl Goethe opravdu nadšen a nadšení o své cestě šíří i formou dopisů svým přátelům. „Všechno se mi zdařilo. K čemu jsem tady dospěl za den, s tím jsem se v Jeně mořil 2 roky, aniž bych dosáhl cíle.“⁴²

2.3 Cesta do Mariánských Lázní 1823

Poslední návštěva, kdy Goethe zavítal do Čech, byla datována na léto 1823. V našem kraji básník strávil celých 75 dní. Opět přijížděl v červnu (29. června), ale

⁴¹ URZDIL, J., *Goethe v Čechách*, Str. 116

⁴² Tamtéž. Strana 119, Citováno z dopisu, který psal Goethe svému příteli Knebelovi.

odjezd byl posunut až na polovinu září (11. září), kdy opouštěl naši vlast i kraj naposled. Vážné zdravotní problémy mu nedovolili již ani jednu plánovanou návštěvu.

I tomuto pobytu předcházela básníkova nemoc. Tuto svou poslední cestu uskutečnil Goethe i přesto, že v zimě prodělal závažnou srdeční chorobu, která ho málem zahubila. Jeho víra v zázračné léčivé účinky mariánskolázeňského Křížového pramene a hlavně touha znovu spatřit svou milou Ulriku mu dodala novou sílu k překonání vzdálenosti mezi nimi.

Do Čech Goethe vstoupil 29. září. Tři dny pobyl v Chebu a pak hned odjel do Mariánských Lázní. Cestou míjel známé vesnice jako Dolní Žandov a Velkou Hleďsebi.

Pln očekávání pak tedy 2. července 1823 dorazil do Mariánských Lázní. Jelikož Klebelsbergův palác byl obsazen⁴³, ubytoval se v nedalekém domě „U zlatého hroznu“.⁴⁴

Změna ubytování měla pro Goetha jednu zásadní nevýhodu a tou bylo, že se octl od své milé Ulrice o kus dál, než-li by chtěl. Proto se snažil využít každé záminky, aby jí byl opět co možná nejvíce nablízku.

Každý den, pokud počasí dovolilo, vyrážel na procházky. Účastnil se čajových dýchánek, recitálů, večerních koncertů i plesů. Prostě všech akcí, kde se pohybovala i rodina Lewetzov. Jeho neduhy jako by zmizely.

Celý tento pobyt se vlastně nesl ve znamení prudké lásky k mladičce Ulrice a všechny jeho ostatní koníčky, věda a dokonce i zdraví byly odstaveny do pozadí na druhou kolej.

⁴³ Toto léto na doporučení Goetha dorazil do Mariánských Lázní výmarský velkovévoda Karel August. Jemu Goethe již dopředu postoupil své pokoje v Klebelsbergově paláci.

⁴⁴ Pokoje ještě dlouho po Goethově návštěvě zůstaly jako čestná vzpomínka absolutně netknuté a původní. O to se zasloužila tehdejší majitelka domu paní Sybila Doeltschová. Roku 1880 byl pak dům přejmenován na Goethův dům (Goethehaus) a po druhé světové válce, zde založili samotné muzeum. To zde funguje dodnes.

„V letních měsících toho roku vznikly také dva světoznámé Goethovy obrazy, díla ruského malíře Oresta Adamoviče Kiprenského a německého umělce Wilhelma Hensela. Zejména kresby ruského malíře si básník nesmírně cenil. Portrét, který zachycuje Goetha u pracovního stolu v domě U zlatého hroznu, byl zhotoven v průběhu pěti dní od 13. do 18. července. Originál se ovšem nedochoval. Kresbu známe díky pařížské litografii, kterou podle H.Grevedona vytiskl C. Motte.⁴⁵

Goethův pobyt v Mariánských Lázních měl trvat mnohem déle, ale poté, co údajně⁴⁶ sám velkovévoda Karel August osobně požádal Goethovým jménem Ulričinu matku o dceřinu ruku, rozjel se kolotoč událostí, který básníkův pobyt u nás rapidně zkrátil.

Poté, co velkovévoda přednesl svou žádost, při níž jasně ukázal, jak je i on sám sňatku mezi oběma nakloněn a zároveň přednesl všechny pro rodinu Levetzow plynoucí výhody, jež jsou se sňatkem spojené, nevěděla Ulrika ani její matka, jak se mají zachovat. Proto si dali čas na rozmyšlenou.

Rodina Levetzow se dostala do opravdu svízelné situace. Báli se otevřeně Goethovu nabídku odmítnout, jelikož sám Goethe zastával opravdu významné postavení. Navíc zde byl i velkovévoda, kterého si též nechtěli poštvat proti sobě. Proto se nakonec rozhodli pro okamžitý odjezd bez jediného vysvětlení.

Goethe se zprvu pokoušel vrátit zpět ke svému dennímu programu. Nikde však pořádně neměl stání. Přítomnost mladičké Ulriky mu neuvěřitelně scházela, a proto se nakonec rozhodl svůj pobyt u nás v Mariánských Lázních předčasně ukončit.

Posledním dnem v Mariánských Lázních se stal 20. srpen 1823. Přesto, že měl jeho pobyt u nás trvat o trochu déle, rozhodl se následovat rodinu Levetzow a hlavně krásnou Ulriku, bez které v Mariánských Lázních neměl stání. Přesunul se poté do Chebu a následně pak rovnou do Karlových Varů, kde pokračoval ve společenském životě.

⁴⁵ NEUPAUER, E. - ERNSTOVÁ, D., *Tradice a Současnost. Týdny J.W.Goetha v Mariánských Lázních*, str. 50

⁴⁶ Goethova žádost o ruku nebyla nikde oficiálně potvrzena ani zaznamenána. Kromě zúčastněných osob – Goethe, Ulričina matka, Ulrika a velkovévoda Karel August, nebyl totiž při žádosti nikdo přítomen. Jakékoli informace o této žádosti je proto potřeba brát s rezervou, jelikož se jedná spíše o spekulace a dohady. Zúčastnění se k záležitosti nikdy řádně nevyjádřili a sama Ulrika ji až do své smrti popírala.

V Karlových Varech se opět setkal se svou milou Ulrikou a po pár dnech, které s ní strávil, se rozloučil a odjel znovu do Chebu, kde strávil svých posledních 6 dní v Čechách.

V následujících dnech se pak vypravil zpět na cestu do Výmaru. Netuše, že tato cesta do Čech byla jeho poslední, složil melancholickou a cituplnou báseň. Báseň plnou bolesti a zklamání ze své neopětované lásky „Elegii“. Samotné básni je věnována samostatná kapitola.

Po této návštěvě byl Goethe opětovně zván k další návštěvě. Jeho zdravotní stav byl ale natolik vážný, že se další shledání s Mariánskými Lázněmi ani s Ulrikou již nekonalo.

Goethe zůstal alespoň v písemném kontaktu díky svým četným přátelům v Mariánských Lázních, kteří ho nadále zahrnovali novinkami a občasně i vzorky hornin z tohoto kraje, ke kterému si utvořil opravdu velmi citové pouto.

I na dálku podporoval a chápal myšlenkové snahy „národních buditelů“, z nichž většinu poznal osobně na svých cestách skrz české lázně. „*Všechny jeho dopisy vyzařují přání „udržet s milými Čechami napořád vřelé styky“*“⁴⁷

Za tuto lásku a podporu zůstanou Mariánské Lázně Goethovi vždy vděčné. V našem městě pravidelně probíhá několik pravidelně se opakujících vzpomínkových akcí jako například festival s názvem „Goethův týden“. Festival probíhá vždy na přelomu srpna a září a za nepříliš dlouhou dobu své existence (první festival proběhl roku 1999) se stal již nedílnou součástí kulturního života našeho města, na níž se pravidelně schází jak obyvatelé Mariánských Lázní a okolí, tak i zahraniční návštěvníci.⁴⁸

⁴⁷ URZDIL, J., *Goethe v Čechách*, přel. Str. 122

3 JOHANN WOLFGANG GOETHE A VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI V MARIÁNSKÝCH LÁZNÍ

Tato kapitola vznikla proto, aby ukázala, jak velkému společenskému rozkvětu se Mariánské Lázně již od svého počátku těšily. Všechny významné osobnosti, které sem zavítaly, zde alespoň částečně zanechaly svou stopu. Ať již v podobě hmotné (nádherné a promyšlené lázeňské parky a zahrady, zdobené domy, kolonáda) nebo pouze ve změně myšlení v nazírání na náš kraj a lid, který dokázal inspirovat k mnoha pro nás významným dílům (verše či jen pouhé deníkové zápisky, které vzpomínají na město, sochy a pomníky významných osob, jež chováme v úctě, díky jejich přízni k Mariánským Lázním).

Pokud bychom osobnosti, které se setkaly v Mariánských Lázních s Goethem, seřadili chronologicky od první do poslední Goethovy návštěvy, museli bychom prvně zmínit lázeňského lékaře dr. Karla Josefa Heidlerera.⁴⁹ Ten se do Mariánských Lázní dostal díky opatu Karlu Kašparovi Reitenbergerovi, jako nástupce doktora Nehra⁵⁰. Dr. Heidlerovi bylo při první Goethově návštěvě teprve osmadvacet let, přesto se v následujících letech 1821 – 1823 stal osobním lázeňským lékařem tohoto výjimečného básníka a státníka. Byli si dokonce tak blízcí, že Goethe pomohl sehnat významného kmotra pro dr. Heidlerova syna. Navíc se oba zajímali o minerály. Dr. Heidler několikrát Goethovi pomáhal se sbírkami minerálů. Jako lázeňský lékař ukončil svou praxi v Mariánských Lázních roku 1858 poté, co se u něho objevila oční vada.

U první Goethovy návštěvy nechyběl ani lázeňský inspektor pramenů, teplický premonstrát Wendelin Gradl⁵¹, který je považován za jednoho ze zakladatelů

⁴⁹ Karl Josef Heidler (1792 – 1866) po Nehrovi jmenován zemským knížecím lázeňským lékařem pramenů. Za své zásluhy během života získal šlechtický titul a další ocenění. Zemřel v Praze, ale díky svému významu pro Mariánské Lázně byly jeho ostatky převezeny na hřbitov v Mariánských Lázních.

⁵⁰ Johann Josef Nehr (1752 – 1820) byl klášterním lékařem a také jedním z prvotních zakladatelů Mariánských Lázní. Potvrdil léčivé vlastnosti Mariánskolázeňských pramenů. Svě poznatky po 34 letech pozorování popsal v první knize o Mariánských Lázních "Beschreibung der mineralischen Quellen zu Marienbad auf der Stiftherschaft Tepl, nahe bei dem Dorfe Auschowitz" v roce 1813

⁵¹ Wendelin Gradl (1787 – 1825) premonstrát, lázeňský inspektor pramenů a jeden z nejhodlivějších spolupracovníků opata Reitenbergera

Mariánských Lázní. Jeho pouť za propagandou tohoto lázeňského města byla předčasně ukončena roku 1825, kdy náhle umírá na rakovinu.

Dalším členem prvotního uvítacího Goethova průvodu byl Václav Skalník⁵², opět jedna z osob, jež se zasloužila o založení města. Tato osoba je v dějinách Mariánských Lázní opravdu velmi nepostradatelná. Je to právě Václav Skalník, který dal Mariánským Lázním vnější podobu, která se z větší míry dochovala až dodnes. Jeho zahradní budovatelská činnost a od roku 1824 i funkce starosty v tomto prosperujícím městě mu zařídila v pamětech našeho města jisté místo.

V roce 1821 přijel Goethe na svou, dalo by se říci, první oficiální návštěvu. Při tomto pobytu se seznamuje s řadou umělců, hudebníků i šlechticů, kteří zrovna tak jako Goethe trávili léto v právě se rozvíjejících lázních. Za osobnost, která jistě zasluhuje vypíchnout nad všechny ostatní, jež se toto léto s Goethem setkala, by měl být jistě považován Karl Kašpar Reitenberger.⁵³ Tento člověk je považován za hlavního zakladatele Mariánských Lázní, protože soustředil veškerou svou pozornost na výstavbu Mariánských Lázní, k čemuž využil svých dřívějších známostí z doby pražských studií. Dal prozkoumat prameny a geologické podloží. K vybudování lázní soustředil tým spolupracovníků: na jeho žádost kníže Lobkovitz uvolnil svého vynikajícího zahradníka Václava Skalníka, oslovil stavitele A. Thurnera z Přimdy, pro ideu výstavby získal též hejtmana Plzeňského kraje von Breinla a nejvyššího purkrabí Českého království hraběte F. A. Libštejnského z Kolovrat; zasadil se o jmenování Dr. K. J. Heidlera zdejším stálým lázeňským lékařem, umožnil Dr. F. Scheuovi provádět zde lékařskou praxi atd. Kromě toho zajistil stavbu zasilatelství minerálních pramenů, výstavbu vyhlídek, mostů, komunikací, založení lékárny, výstavbu kolonády, veřejné čítárny, školy, pošty a špitálu pro chudé. Za 5 let jeho působení vzrostl počet vybudovaných domů v lázních z 16 na 42. Reitenberger se také zasloužil o založení lázeňského divadla a orchestru. Na jeho žádost a intervenci

⁵² Václav Skalník (1776 – 1861) zemřel v Mariánských Lázních a je pochován na čestném místě zdejšího hřbitova

⁵³ Karl Kašpar Reitenberger narozen 29 prosince 1779 v Úterý v Čechách, zemřel 21 března 1860 ve Viltenu v Tyrolsku. Byl mnohostranným člověkem – polyhistorem, člověkem temperamentním, rázným a přísným, zvelebil a modernizoval klášterní budovy, řeholníky nutil k vědeckému studiu, věnoval neobyčejnou pozornost premonstrátskému gymnasiu a filozofickému ústavu v Plzni a snažil se o modernizaci školství a vzdělávání vůbec. Také byl opatem Tepelského kláštera v letech 1813-1827.

jeho přítele hraběte Lobkovice z Kolovrat tak zemská vláda prohlásila dne 6. listopadu Mariánské Lázně za samostatnou politickou obec – veřejné lázeňské město.

Díky roku 1821, kdy si Goethe z Mariánských Lázní odvezl plno prvotních a hlavně zajímavých známostí, se zdá být následující pobyt, jež se uskutečnil o rok později, trochu fádní. Goethe se v našich prosperujících lázničkách opět setkal se starými známými. Za svou „největší výhru“ v seznamování tohoto roku proto považuje známost s hrabětem Kašparem Šternberkem, o němž se několikrát vyjádřil ve svých dopisech.

Roku 1822, při své druhé návštěvě, se v Chebu seznámil Goethe s významným českým skladatelem Václavem Janem Tomáškem. Tento muž Goetha velmi obdivoval, a proto také zhudebnil celkem 40 Goethových básní. Jejich sympatie byly vzájemné, což dokladuje i zmínka z dopisu: „...*znovu jste oživil a osvěžil květy mého mládí...*“ Za zmínku jistě i stojí, že opětovné setkání mezi těmito dvěma umělci proběhlo i v Mariánských Lázních roku 1823 při posledním letním pobytu Goetha u nás.

Jedna z posledních velkých osobností, jež do našeho lázeňského městečka zavítala, byl výmarský velkovévoda Karel August⁵⁴. Mariánské Lázně navštívil roku 1823 na doporučení svého dlouholetého přítele Goetha. Ten mu na důkaz svého přátelství pro tento rok přenechal své pokoje v Klebelsbergově paláci a sám se ubytoval nedaleko v domě „U zlatého hroznu“. Tento pobyt samotného velkovévody měl mnohem větší vliv na osobu Goetha, nežli na dějiny samotných lázní. Protože velkovévoda poněkud nešťastně provedl svou žádost Amálii Levetzowové o ruku její dcery Ulriky pro svého stárnoucího přítele a ministra Goetha. Po této nevydařené žádosti se celá rodina Levetzowých rozhodla urychleně odjet do Karlových Varů, kam je také o pár dní později Goethe následoval. Do Mariánských Lázní se pak již nikdy nevrátil.

⁵⁴ Velkovévoda Karl August (1758 – 1828) byl dlouholetým a upřímným přítelem Goetha. Svobodomyšlný a temperamentní muž. Podporoval rozvoj přírodovědy a dalších věd na svém dvoře.

Mezi opravdu poslední osobnost, ač tak zcela úplně nesouvisí s Mariánskými lázněmi, i když minimálně jedenkrát zde Goetha navštívila, patří magistrální a kriminální rada Grüner. Ten je společným jmenovatelem všech Goethových cest, které se uskutečnily do Mariánských Lázní, jelikož se pravidelně s Goethem při každém jeho příjezdu i odjezdu scházeli v Chebu, kde spolu trávili i několik dní. Grüner měl tu čest podniknout s Goethem několik výpravných cest po okolí. Mezi tím spolu diskutovali o dějinách, horninách i zvycích zdejšího kraje. Za tu dobu, co sem básník pravidelně dojížděl, měli možnost se vzájemně blíže poznat a nalézt v sobě dobré známé.

4 ULRIKA VON LEVETZOW

„S naším městem zůstává spojen především romantický příběh básnickovy poslední nenaplněné lásky k mladé baronese Ulrice von Levetzow. Ženy byly básníkovou věčnou inspirací, obdivoval je a nesmírně si jich vážil. Vztah Ulriky a Goetha je ovšem dodnes zahalen tajemstvím a zůstává tak vděčným tématem mnohých badatelů.“⁵⁵

Baronesa Ulrika von Levetzow se narodila 4. února 1804 v městě Löbnitz. Jejím otcem byl Joachim Otto Ulrich von Levetzow z vévodství Mecklenburg-Schwerin a tehdy ještě nezletilá matka Amélie von Brösigkes. Tento svazek však neměl dlouhého trvání a nakonec byl i rozveden.

Ulričina matka se poté ještě dvakrát vdala. Díky poslednímu manželovi Ulričiny matky, jímž byl hrabě František Josef Klebelsberg, ministr rakouské vlády, se Ulrika dostala do Čech. Zde na Třebívlickém panství strávila skoro celý život a 13. listopadu 1899 zde i zemřela.

Ulrika se nikdy nevdala. Ne proto, že by neměla žádnou jinou nabídku kromě té, jenž obdržela od Goetha, ale proto, že o sňatek nejevila zájem. Brala ho pravděpodobně

⁵⁵ NEUPAUER, E. - ERNSTOVÁ, D., *Tradice a Současnost. Týdny J.W.Goetha v Mariánských Lázních*, str. 51

jako jisté omezení své svobody. Možná i díky svému pohledu na omezenost vdaných žen se zasloužila o založení školy pro nezaopatřené dívky.

Seznámení Ulriky a Goetha nedoprovázelo žádné ohromné milostné vzplanutí ani nebylo spojeno s žádnou osudovou událostí. Vlastně se jednalo o postupné přibližování dvou absolutně rozdílných lidí, kteří nejen že byli vzdáleni věkem a životními zkušenostmi, ale i zájmy.

Samotné setkání těchto dvou lidí proběhlo již v Ulričině dětství díky společné známosti svobodného pána Johanna von Brösigke⁵⁶ a Goetha. V té době byly Ulrice dva roky a Goethe ji zaregistroval jen mimoděk. Středem jeho zájmu tehdy byla spíše dcera Johanna von Brösigke, Amalie. V té době však již byla provdanou von Levetzow a po jejím boku cupitala právě malá Ulrika, jenž se v budoucnu stane posledním Goethovým milostným vzplanutím.

Opravdové seznámení, jež plně zaznamenal Goethe i Ulrika, proběhlo oficiálně až roku 1821 v Mariánských Lázních, kam Goethe zavítal na doporučení svých přátel, Prof. Berendse a Prof. Dittricha.

Ulrika, tehdy jí bylo sedmnáct let, trávila tento rok se svou matkou a sestrami také v Mariánských Lázních. Navíc měli i s Goethem, tehdy mu bylo sedmdesát let, společnou střechu nad hlavou. Oba byli ubytovaní v Klebelsbergově paláci u přítele Ulričiny matky, hraběte Františka Josefa Klebelsberga.

Ulrika se zrovna tento rok vrátila z francouzského penzionátu ve Štrasburku a byla plna očekávání z nadcházející lázeňské sezóny. Osoba a hlavně postavení Goetha jí příliš neříkala. Musela prý být dokonce svou matkou poučena, aby věděla s jak velkou legendou má vlastně tu čest, a jakého privilegia se jí v jeho přítomnosti dostává.

Goethe, Ulrika i její sestry se po celý pobyt neustále setkávají a dělají si navzájem společnost. Ulrika doprovází Goetha na jeho ranních procházkách. Goethe se zas na

⁵⁶ Johann von Brösigke (1765 - 1841) - svobodný pán, Ulričin dědeček.

oplátku účastnil nejrůznějších společenských her, aby se v nepříznivém počasí zabavili. Jsou si vzájemně prospěšní. Ulrika překypovala energií, která Goetha dobýjela a Goethe se snažil Ulriku učit mineralogii a rozšířit okruh jejích literárních znalostí.

O mladičké Ulrice se dokonce několikrát Goethe zmínil i v dopisech, jež jsou adresované jeho rodině. Zprvopočátku tomu rodina nevěnovala pozornost, ale když se zmínky o mladé baronese neustále opakovaly a nabíraly na intenzitě, začínají být členové rodiny znepokojeni. Důvodem byl převážně strach o dědictví a z výsměchu, který by mohl být adresován na věk obou zmiňovaných.

První zmínku o Goethových hlubších citech zaznamenala matka Ulriky, Amalie. Goethe se jí při svém pobytu v Mariánských Lázních roku 1822 zmínil, že k Ulrice chová velkou a otcovskou lásku. Navíc padla mimoděk i zmínka o přání mít ještě syna. Žádný další rozhovor na toto téma již neproběhl, a proto své znepokojení mohla Amalie odložit do pozadí.

Poslední pobyt v Mariánských Lázních, který se uskutečnil v létě roku 1823, se nesl ve znamení radosti a znovunalezené síly k životu. *„Nic nevyvolá takovou životachtivost jako zdolaná smrtelná nemoc. S nespoutaností vítěze otevírá v novém létu své srdce životu. Ten život nese jméno Ulrika. Ulrika, „na níž bylo všechno krásnější než na jejích sestrách“. Ulrika, na níž je podstatná i sebemenší drobnost⁵⁷. Ulrika, „nejmilejší z nejmilejších“, vzor všech ctností, dobrá, veselá, vyrovnaná, skromná.“⁵⁸*

Svůj poslední pobyt Goethe netrávil jako obvykle v Klebelsbergově paláci, ale jelikož přenechal své pokoje Karlu Augustovi, ubytoval se v nedalekém domě u „Zlatého hroznu“. Ubytování je příjemné, přesto mu chybí každodenní blízká společnost Ulriky.

⁵⁷ Mezi drobnosti jsou například řazeny třeba i Ulričiny šaty. Obzvláště se zmiňuje o kostkovaných šatech z pravé skotské látky, které mladé baronese Ulrice dle Goethova názoru neuvěřitelně slušely. Goethe se o nich zmiňuje v kontextu s Ulričiny náhlým odjezdem z Mariánských Lázní.

⁵⁸ URZDIL, J., *Goethe v Čechách*, str. 149

Aby co možná nejčastěji Ulriku potkával, zapojil se do víru společenského života. Snažil se být všude tam, kde byla i Ulrika. *„Dívce se dvoří se zápalem mladého milence. Denně jí posílá květiny, kupuje perníky a sladkosti. O nejjemnější vídeňskou čokoládu si píše Grünerovi do Chebu. Když krabička dorazí, opatří ji veršem.*

*Záhadno není forem se hned vzdát,
Když pod obojí můžeš přijímat.⁵⁹*

Těmito verši například narážel na společné chvíle s Ulrikou, kdy se rozprávěli o *Husitských válkách* od Zacharia Theobalda.

Tyto verše však nebyly jediné. Mezi roky 1822-23 vznikly i následující verše, které se prý také vztahují k Ulrice.

*„Sám sobě moci uniknout!
Míra je naplněna.
Proč opájím se vidinou
A štvu se, kam se nemá?*

*Kdo uzdraví mne? Smilování!
Té bolesti! Kdo utiší ji?
Jako když zmije, kterou zraní,
se v hloubi mého srdce svíjí!⁶⁰*

K samotnému průběhu „námluv“ se ve svých vzpomínkách vracela i Ulrika: *“...Baronka Ulrika sepsala na konci života své vzpomínky, jejichž originál se nedochoval. Německy píšící autoři Adolf Kirschner a August Suer je ovšem ve svých knihách citují. A. Kirschner v knize „Vzpomínky na Goethovu Ulriku a rodinu von Levetzow-Rauch“, kterou sepsal na základě Ulričiných vzpomínek, její korespondence a svědectví její poslední služebné, cituje: „Goethe se mi velmi věnoval, každé ráno mne brával sebou na procházky. Pokud jsem odmítla, donesl mi květiny. Rád mne spravoval o poučných věcech, i přesto že jsem o kameny, které*

⁵⁹ URZDIL, J., *Goethe v Čechách*, str. 150

⁶⁰ Tamtéž, str. 151

*pozoroval, nejevila zájem. Také večer seděl hodiny na lavičce před našimi dveřmi, kde mi o rozličných věcech vyprávěl...*⁶¹

Poslední událost, která měla nasvědčovat faktu, že Goethe se chce opět oženit, byla konzultace se svým lékařem, kdy probírali fyzické aspekty Goethových možností při případném sňatku. Konzultace s Dr. Rehbeinem skončila bez jakýchkoliv námitek a nic už tedy nebránilo Goethovy touhy držet na uzdě.

Proto tedy celý mlhou opředený vztah vyvrážděného Goetha a mladičké krásné Ulriky vyvrcholil žádostí o ruku. Tuto žádost přednesl Ulričině matce sám výmarský velkovévoda Karel August. Byl oděn do slavnostního fraku, jenž byl pokryt řády a navíc společně se žádostí byly předneseny i další výhodné podmínky, které měly usnadnit rozhodnutí.⁶²

Jelikož bylo vidět, že výmarskému velkovévodovi opravdu záleží na kladné odpovědi mladé Ulriky, neodvážila se Ulričina matka jakkoli odpovědět a ponechala si čas na rozmyšlenou, aby mohla zvážit všechna pro a proti. Poté, co se rozhodly zamítavě, raději bez jediného slova opustily Mariánské Lázně a zamířily do Karlových Varů.

Ve chvíli, kdy se Ulrika vrátila k této žádosti ve vzpomínkách, praví, že Goethovu žádost tehdy sama odmítla. Důvodem prý bylo její mládí a nepřipravenost na manželský svazek. Dále vzpomíná: „*Goethe sám o tom se mnou ani s mou matkou nikdy nemluvil. A když mne nazýval svou milou, pak svou milou dceruškou.*“⁶³

Některé romantické legendy dokonce jako důvod, proč žádost nepřijala, uváděly matčinu žárlivost, kterou pociťovala ke své dceři. Tato tvrzení však neměla žádné podložené odůvodnění.

⁶¹ NEUPAUER, E. - ERNSTOVÁ, D., *Tradice a Současnost. Týdny J.W.Goetha v Mariánských Lázních*, str.51

⁶² Matce Amalii von Levetzow přislíbil velkovévoda trvalé místo u dvora a pro celou rodinu plynoucí rentu ve výši 10 000 tolarů.

⁶³ NEUPAUER, E. - ERNSTOVÁ, D., *Tradice a Současnost. Týdny J.W.Goetha v Mariánských Lázních*, str.52

Poté, co Ulrika bez jediného slova odjela do Karlových Varů, neměl Goethe v Mariánských Lázních stání a po pár dnech se vydal v jejích stopách.

V Karlových Varech se Goethe a Ulrika opět shledali, ale o nevydařené žádosti již nepadlo ani slovo. Jeho dny začaly opět dostávat nový smysl. Neustále se objeoval v přítomnosti celé rodiny Levetzow. Dokonce s nimi podnikal i výlet do nedalekého Lokte, kde spolu oslavili Goethovy narozeniny. Rodina Levetzow mu v tento den jako dárek věnovala pohár z tamní dílny.

Prožili společně ještě několik dnů a poté se Goethe vrací do Výmaru, netuše, že svou milou již nikdy nespatří, skládá svou poslední milostnou báseň, *Elegii*.

Sama Ulrika se v budoucnosti ke svému vztahu ke Goethovi nijak blíže nevyjadřovala. Tj. podloženo závěrečnou větou v knize A. Kirschnera: „*Mohla bych ještě mnohé o tomto období vyprávět, ale myslím si, že stačí, abych vše to vybájené, co kdy o tom bylo napsáno, popřela: neboť nešlo o žádný milostný poměr...*“⁶⁴

4.1 Mariánsko-lázeňská elegie

Mariánsko-lázeňská elegie vznikla v roce 1823 pod vlivem nenaplněné Goethovy touhy k mladičce Ulrice von Levetzow, která zrovna v té době prostřednictvím své matky odmítla Goethovu žádost o ruku. Údajně proto, že si myslela, že J. W. Goethovi nemůže být nijak prospěšná. Neměla tedy pádný důvod k sňatku.

Jak blízko nepravdě byla Ulričina myšlenka dokazují následující úryvky z Mariánsko-lázeňské elegie.

„...
Vždyť nedoved jsem milovat už ani,
ba pohaš ve mně pud, být milovánu;
s ní vrátilo se náhlé odhodlání,
a žízeň po činech, ruch nových plánů:

⁶⁴ NEUPAUER, E. - ERNSTOVÁ, D., *Tradice a Současnost. Týdny J.W.Goetha v Mariánských Lázních*, str. 52

*jak obrozující je lásky síla,
má duše nejněžněji ucítila.*

*To bylo její dílo! – Stesk se kladl
mdlou, dusnou tíží na ducha i tělo,
zrak zchvácen podobami hrůz, mi chřadl,
co srdce, prázdňem zpustošené zelo;
tu naděj nad známým se mihla prahem:
a ona zjevila se v slunci drahém.*

...⁶⁵

První verše jsou obrazem Goethovova „znovuzrození“ jako muže, který zjišťuje, že není ještě na samém sklonku života, co již nemá smysl. Ba naopak. Opět se v něm probouzí chuť k životu. Chuť prožít novou etapu díky tomu, co pociťuje k mladičké Ulrice.

Hned další odstavec ukazuje osamělost a žal, který Goetha až do setkání s Ulrikou pohlcovával. Její blízkost a klidná povaha mu vnáší do života nové odhodlání. Přestože je Goethe o mnoho desetiletí starší než sama Ulrika, vrhá se do víru společenského života jako kdysi za mlada. Jeho zdravotní neduhy jako by byly každý den dál a zas o něco dál, zatímco jeho srdce poletuje na křídlech právě objevené lásky. Jediným pro co v tuto chvíli žije, jsou okamžiky, kdy se ohřívá o paprsky, které dle jeho slov září z Ulričiny společnosti.

Celá elegie končí následujícími slovy: „...“

*Mně ztracen svět, já v sobě ztracen hynu,
já, jenž býval bohů miláčkem;
mne bozi svedli: skříňku Pandořinu
mi dali, slastmi bohatou i zlem;
k rtům přitiskli mne opojivých darů
a rvou mne pryč – vstříc rvou mne mému zmaru.“⁶⁶*

⁶⁵ GOETHE, J. W., *Mariánsko-lázeňská elegie*

⁶⁶ Tamtéž

Z těchto posledních veršů jasně plyne Goethův smutek, protože je mu jasné, že se již nikdy nebude vyhřívat v teple Ulričiny společnosti, tak jak si pln planých nadějí představoval.

Mariánsko-lázeňská elegie je poslední shluk milostných veršů, které vyšly z pera slavného básníka. Poté, co se naposledy rozloučil s milovanou Ulrikou v Karlových Varech, již nedostal další příležitost prožít cit, který ho v průběhu celého života provázel a inspiroval.

Goethův vztah k lásce připomíná jeho poselství: „ *Láska nesvazuje, láska tvoří a to je více.*“⁶⁷

⁶⁷ NEUPAUER, E. - ERNSTOVÁ, D., *Tradice a Současnost. Týdny J.W.Goetha v Mariánských Lázních*, str. 43

Závěr

„Goethe je kulturní veřejnosti znám coby vynikající literát, jeden z vrcholů německého idealismu v literatuře i v myšlení, autor Fausta; zasvěcenějším pak rovněž jako botanik, mineralog apod.; tedy jistě člověk všestranný. Nicméně Goethovy názory na poznání a možnosti poznání vůbec nejsou natolik známé, byť tvoří jádro, tj. základní metodologický moment pro správné uchopení jeho universalistického ducha a celkovou reflexi jeho mnohostranného díla. Goethe byl určitě jedním z posledních, ne-li posledním z univerzálních duchů co dosvědčuje šíře jeho odborného a kulturního rozhledu.“⁶⁸

I proto bylo cílem této bakalářské práce poukázat na život básníka a státníka J. W. Goetha. Vytvořit jakýsi krátký souhrn životních událostí, jež formulovaly budoucího tolik obdivovaného génia. Tento cíl se mi dle mého názoru podařilo nastínit, alespoň v základních meznících v první kapitole.

V druhé a třetí kapitole se mi zdařilo ukázat i prvotní dějiny lázeňského města i jeho významné osobnosti, které v něm v době Goethových návštěv působily a které k městu neodmyslitelně patřily.

Čtvrtá kapitola pak ukázala na vzájemnou lásku, která ač nastoupila v nepříznivé době a tím pádem neměla šanci na úspěch, překonala staletí. Lásku, jež učinila z našeho města oblíbené poutní místo romantiků a zamilovaných párů.

Přesto musím přiznat, že mi dané téma neumožnilo, díky své obšírnosti lépe a hlavně obsáhleji informovat o Goethových „neřestech“ z dob mládí. Také by jistě stálo zato se více věnovat času, který trávil básník v Itálii, jelikož zde byl skoro tak často jako v Čechách.

⁶⁸ NEUPAUER, E. - ERNSTOVÁ, D., *Tradice a Současnost. Týdny J.W.Goetha v Mariánských Lázních*, str. 23

K vytvoření mé práce a hlavně k novému pohledu na osobu Goetha a jeho vztahu k mému rodnému městu, mi nejvíce pomohla kniha J. Urzdila *Goethe v Čechách*. Tato kniha byla vůbec první knihou, kterou jsem k dané osobě četla. Překvapilo mě, jak snadno a zřetelně poukázala na básníka. Až po jejím přečtení jsem si uvědomila, že Goethe nebyl jen postavou v dějinách našeho města, ale že byl i člověk, co uměl bojovat o své místo na světě. Což mi v hlubších podrobnostech dokreslila ostatní literatura.

Napsání této práce mi pomohlo nejen v prohloubení znalostí o životě slavného Jahanna Wolfganga Goetha, ale opětovně mi připomnělo i zakladatele a dějiny města vůbec. Ukázalo mi město, kvůli kterému návštěvníci cestují stovky kilometrů, jen aby ho uviděli. I proto jsem velmi ráda, že se mé rodné město vrátilo ke každodenním slavnostem, které oslavují významné osobnosti. V našem případě hlavně akce s názvem „Goethův týden“.

Resümee

Diese Bachelorarbeit mit der Bezeichnung J. W. Goethe und Marienbad widmet sich zuerst dem berühmten Dichter und Staatsmann J. W. Goethe als Menschen. Es wird Ihnen ein Einblick in sein Leben geboten, von seiner Geburt, über seine schwere Jugend, erfolgreichen literarischen Weg und Staatskarriere und zuletzt auch das Ende seines Lebens. Das alles deswegen, damit man sieht, dass nicht jede Persönlichkeit ein Geschenk von Gott hatte, der diese ihr ganzes Leben lang begleitet und führt. J. W. Goethe hat sich seinen Ruhm selbst verdient.

Im weiteren Teil dieser Arbeit werden grundlegende Meilensteine Goethes Lebens beschrieben, hingewiesen wird auch auf die Landschaft und Stadt, in die sich Goethe an der Neige seines Lebens so verliebte. Hiermit ist die Kurstadt Marienbad gemeint. Goethe lernte diese Kurstadt in einer Zeit kennen, in welcher die Stadt ihren größten Aufschwung erlebte. Er war begeistert von der Atmosphäre der wachsenden und wohlhabenden Stadt, es füllte ihn voller neuer Lebensfreude, es war einer der Gründe, warum er auch in den folgenden Jahren gerne hierher zurückkehrte. In dieser Arbeit widme ich mich jedem seiner Besuche detaillierter.

Goethes Interesse in dieser sich rasch entwickelnden Stadt waren nicht nur Heilbehandlungen und die Landschaft in der Umgebung zu erkunden, aber auch die junge Baroness Ulrika von Levetzow. Ihrer allmählichen Annäherung ist auch eine der vier Kapitel in dieser Arbeit gewidmet. Die anfangs unschuldige Bekanntschaft wurde zu Goethes letzter großen, man kann vielleicht sogar behaupten größter Liebe seines Lebens. Dank dieser Liebe entstand eines von Goethes Werken, das eng mit Marienbad verbunden ist - die Marienbader Elegie.

Weiter widmet sich diese Arbeit bedeutenden Persönlichkeiten, die sich gemeinsam mit Goethe am Aufschwung dieser Kurstadt beteiligten, einer Kurstadt, die bis heute zu einem der meistbesuchten Orte in unserer Republik gehört.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BRANDL, B., *Goethes Aufenthalt in Böhmen*. Druck Egerland: Marienbad 1925.

CIESLAR, J., Jak Goethe viděl. In: *Kritický sborník*. (literatur – jazyk – filosofie). 1/XVII, Imprimatur 1997, s. 22-39. ISBN 0862-819X

FRIEDENTHAL, R., *Goethe. Jeho život a jeho doba*, (Přel. R. Toman). Praha: Odeon 1973. 738 s. 01-123-73

GOETHE, J. W., *Mariánsko-lázeňská elegie*, (Přel. O. Fischer)

Eduard von der Bellen (ed.). *Goethes Briefe 6*, Stuttgart 1913

KŘIVSKÝ, P. - KVAČEK R. - SKŘIVAN A., *Věk starý a nový*. Praha: Albatros 1987. ISBN 13-878-87

LUDWIG, E., *Goethe I.*, (Přel. J. Münzer). Praha: Melantrich a.s. 1932. 354 s.

LUDWIG, E., *Goethe II.*, (Přel. J. Münzer). Praha: Melantrich a.s. 1932. 428 s.

NEUPAUER, E. - ERNSTOVÁ, D., *Tradice a Současnost. Týdny J.W.Goetha v Mariánských Lázních*, Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni 2009. ISBN 978-80-7043-254-4706-2

SCHMID, G., *Goethe und die Naturwissenschaften*, Herausgegeben im Namen der Kaiserlich Leopoldinisch-Carolinich Deutschen Akademie der Naturforscher von Emil Abderhalten. Halle (Saale) 1940. 620 s.

ŠAMBERGER, Z. *Goethe v českých lázních*. Státní oblastní archiv: Plzeň 1997, Západočeský historický sborník 3

URBACH, P., *Goethes Fräulein in Böhmen. Ulrike von Levetzow*. Beucha: Sax-Verlag 2009. 175s. ISBN 978-3-86729-050-0

URZDIL, J., *Goethe v Čechách*, přel. V. Dudková, Praha: Pistorius + Olšanská 2009.
504 s. ISBN 978-80-87053-37-9

VACHKOVÁ, O., J. W. Goethe a přírodověda v západočeských lázních. In: *Teorie a dějiny vědy a techniky*. Sborník příspěvků z VI. doktorandské konference. Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni: Plzeň 2009, s. 85-100.

ISBN 978-80-7043-846-6

Seznam příloh

1. Goethův otec Johann Caspar Goethe
2. Johann Wolfgang von Goethe
3. Klebelsbergův palác v Mariánských Lázních
4. Ulrika von Levetzow
5. Ulrika se svou rodinou
6. Goethův rukopis: „Elegie z Mariánských Lázní“
7. Ukázka z Goethovy tvorby

Přílohy

Příloha č. 1

Johann Caspar Goethe

Ukázka knihy

FRIEDENTHAL, R., Goethe.

Jeho život a jeho doba,

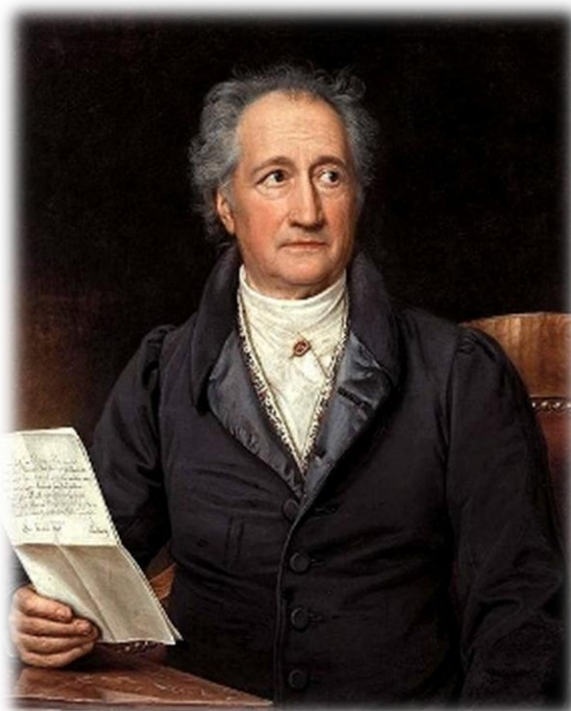
příloha mezi str. 80-81

Příloha č. 2

Johann Wolfgang von Goethe

Ukázka u knihy URZDIL, J., Goethe v

Čechách, portrét z titulní strany

Příloha č.3

Klebelsbergův palác. Zde se Goethe několikrát ubytoval a seznámil s Ulrikou.

Ukázka z knihy URBACH, P., *Goethes Fräulein in Böhmen*. Ulrike von Levetzow, str 51

Příloha č. 4

Ulrika von Levetzow

v 17-ti letech.

Ukázka z knihy LUDWIG, E., *Goethe II.*, přel. J. Münzer, portrét mezi str. 200 - 201

Příloha č. 5

Portrét mladé baronesy Ulriky (dívka s kytarou), její matky Amalie a sester Berty (vlevo) a Amélie (vpravo).

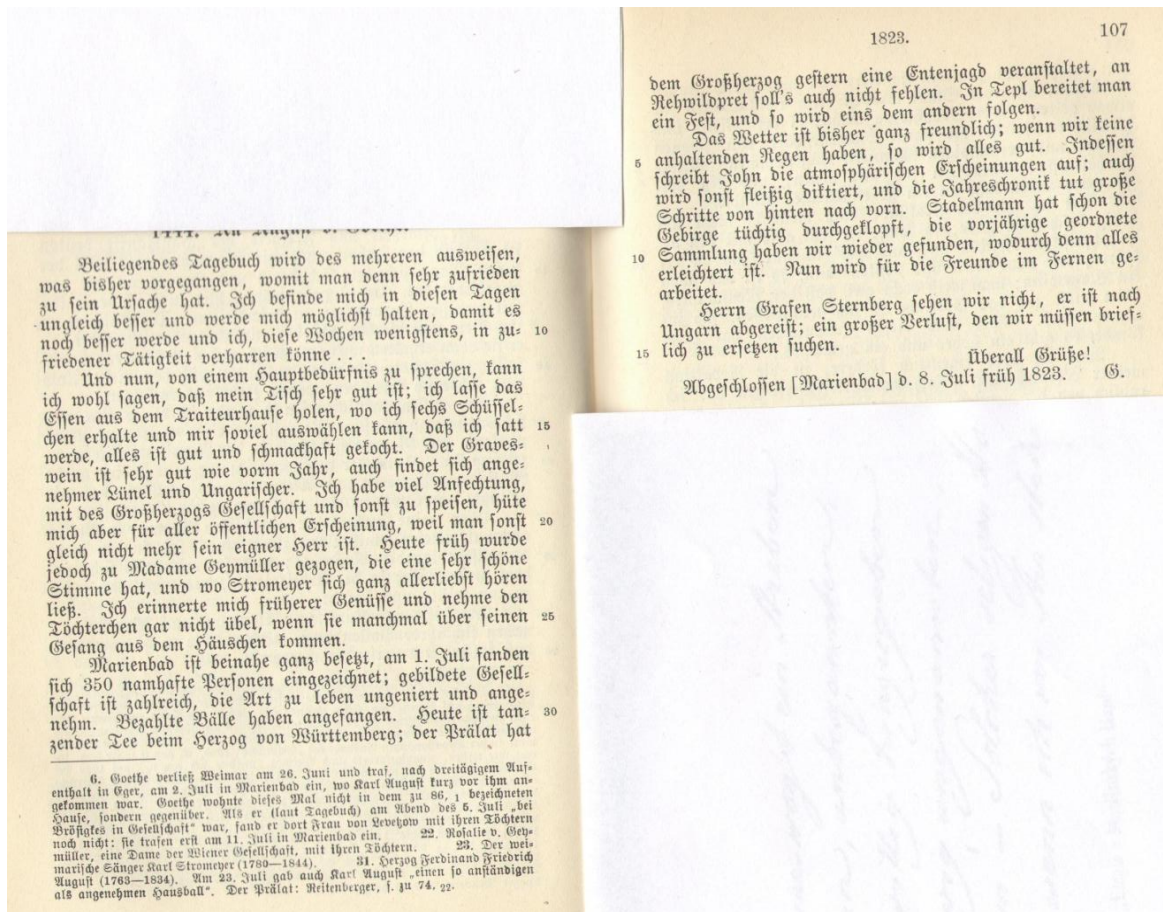
Ukázka z knihy URBACH, P., Goethes Fräulein in Böhmen. Ulrike von Levetzow, str. 89

In unserm Busens Reine wogt ein Streben
Sich einem höhern, reineren, unbekanntem,
Aus Dankbarkeit freywillig hinzugeben
Enträthselnd sich den ewig ungenannten,
Wir heißen's: fromm seyn – Solcher seligen Höhe
Fühlt ich mich theilhaft wenn ich vor Ihr stehe

Příloha č. 6

Rukopis 75 letého Goetha: „Elegie z Mariánských Lázní“

Ukázka z knihy LUDWIG, E., Goethe II., přel. J. Münzer, ukázka za str. 414

Příloha č. 7

Jeden z dopisů psaný v německém jazyce, který Goethe napsal při svém posledním pobytu v Mariánských Lázních

Ukázka z knihy Eduard von der ., *Goethes Briefe 6.. str. 106-107*